

ÇEŞİT BİLİMİ

SİSTEMATİK SINIFLANDIRMA

Çift isimlendirme metodu : Her tür için cins adı ve tanım adından oluşan çift isim verilir. İlk yazılan ve büyük harfle başlayan canlının “**cins adı**” ikinci yazılan ve küçük harfle başlayan canlının “**tanım adı**”dır.

Cins adı	tanım adı	Tür adı
<i>Pistacia</i>	<i>vera</i>	(Antepfıstığı)
<i>Lycopersicon</i>	<i>esculentum</i>	(Domates)
<i>Fragaria</i>	<i>vesca</i>	(Çilek)
<i>Citrus</i>	<i>limoni</i>	(Limon)
<i>Citrus</i>	<i>sinensis</i>	(Portakal)
<i>Malus</i>	<i>communis</i>	(Elma)
<i>Pirus</i>	<i>communis</i>	(Armut)
<i>Prunus</i>	<i>avium</i>	(Kiraz)
<i>Prunus</i>	<i>domestica</i>	(Erik)
<i>Prunus</i>	<i>cerasus</i>	(Vişne)
<i>Prunus</i>	<i>armeniaca</i>	(Kayısı)
<i>Prunus</i>	<i>persica</i>	(Şeftali)
<i>Pinus</i>	<i>pinea</i>	
<i>Pinus</i>	<i>nigra</i>	

SINIFLANDIRMA BİRİMLERİ

Sınıflandırmanın en küçük birimi “**Tür**”dür.

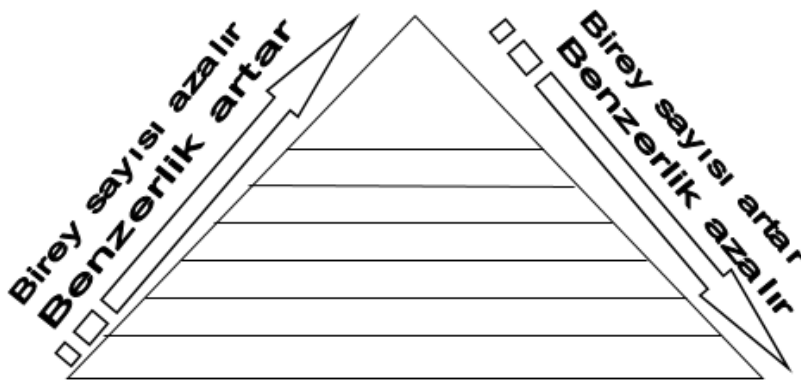
Bitkilerin sınıflandırılmasında kullanılan en yaygın sistem, sistematik bilimcisi Linne tarafından geliştirilmiş olan botanik sınıflandırmadır.

Türler daha çok çiçek yapıları (çiçek tipi, çiçek organlarının yapısı, rengi, şekli) dikkate alınarak sınıflandırılmaktadır.

- Böylece bitkiler alemi
- sınıfa ve alt sınıflara
- sınıflar takımlara,
- takımlar familyalara,
- familyalar cinslere,
- cinsler de türlere ve alt türlere ayrılmaktadır.

Alem, Sınıf, Alt sınıf, Takım, Familya, Cins, Tür, Alt tür, Çeşit

Botanik sınıflandırmada tür isimleri Latince olarak verilmektedir. Bu sınıflandırma şekli uluslararası bir sınıflandırma şeklidir. Bu nedenle botanik olarak sınıflandırılmış bir tür dünyanın neresine gidilirse gidilsin, aynı isimle bilinir.

ÇEŞİT BİLİMİ (POMOLOJİ)

Meyve çeşitlerinin belirli özelliklerini dikkate alarak birbirinden ayırt etmeye çalışır.

Meyve çeşitlerini belirlemek ve birbirinden ayırmak için üzerinde en çok durulan kriter, meyve özellikleridir.

Çeşitlerin niteliklerinin belirlenmesinde dikkate alınan meyve özellikleri

1. İrilik
2. Şekil
3. Kabuk
4. Sap
5. Meyve eti
6. Çekirdek özellikleri bakımından ölçme, renk ıskalaları kullanılması, fiziksel ve kimyasal analizler yapılması, tat testleri gibi metotlar kullanılmaktadır.

Meyve yetiştiriciliği ve ticaretini ilgilendiren bilgilerin de verilmesi zorunludur.

1. **Meyvelerin ticari değerleri bakımından:** Meyvelerin ambalaja, taşımaya karşı dayanımları, depolamaya uygunluk durumları, türlü şekillerde değerlendirmeye (sofralık, kurutmalık, şıralık, konservelik, derin dondurmalık) uygunlukları
2. **Verimlilik bakımından:** Kurağa, dona, hastalık ve zararlılara dayanma durumları, verimleri
3. **Yetiştiricilik ve bakım açısından:** Ağaçların büyüme şekilleri (çalı, bodur, yüksek boylu, dik, yayvan veya sarkık dallı), sürgün kuvveti
4. **Çeşitlerin kesin ayrımları açısından:** Çiçeğin morfolojik yapısı
5. **Verimlilik açısından :** Döllenme biyolojisi

MEYVE TÜRLERİNİN POMOLOJİK GRUPLARI

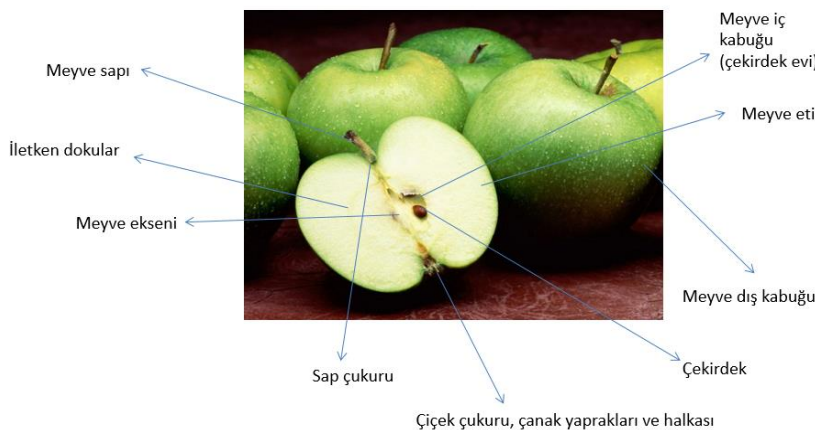
1. Meyve özelliklerine göre pomolojik gruplar
2. Meyve türlerinin ağaç şekillerine göre grupları

Meyve türleri meyvelerin özellikleri (meyve ve çekirdek yapısı) yönünden gruplara ayrılmaktadır.

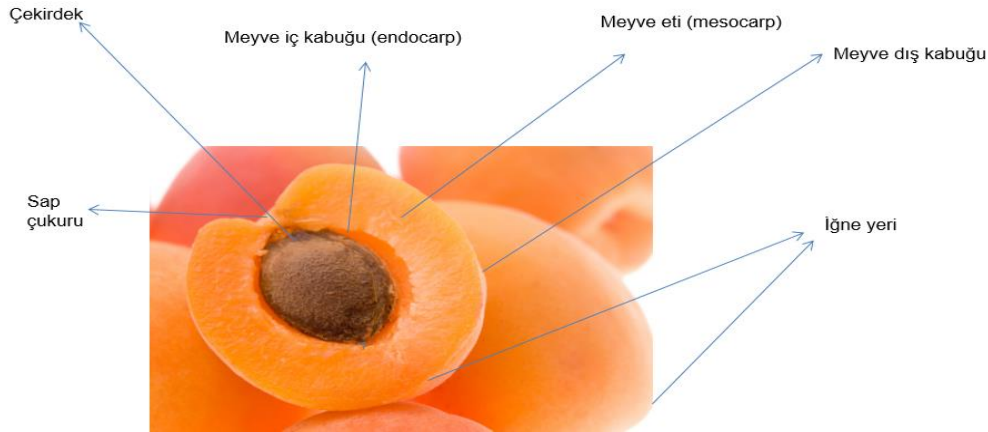
- a) Yumuşak çekirdekli meyveler (elma, armut, ayva, alıç, muşmula, yeni dünya, üvez, kuşburnu)
- b) Sert çekirdekli meyveler (kiraz, vişne, kayısı, şeftali, erik, kızılıçık, iğde, badem, zeytin)
- c) Sert kabuklu meyveler (ceviz, kestane, fındık, Antep fıstığı)
- d) Üzümsü meyveler (üzüm, çilek, ahududu, böğürtlen, dut, incir, Trabzon hurması)
- e) Turunçgiller (limon, portakal, altıntop, mandarin, turunç)

a) Yumuşak çekirdekli meyve türleri ve çeşitlerin tanıtılması

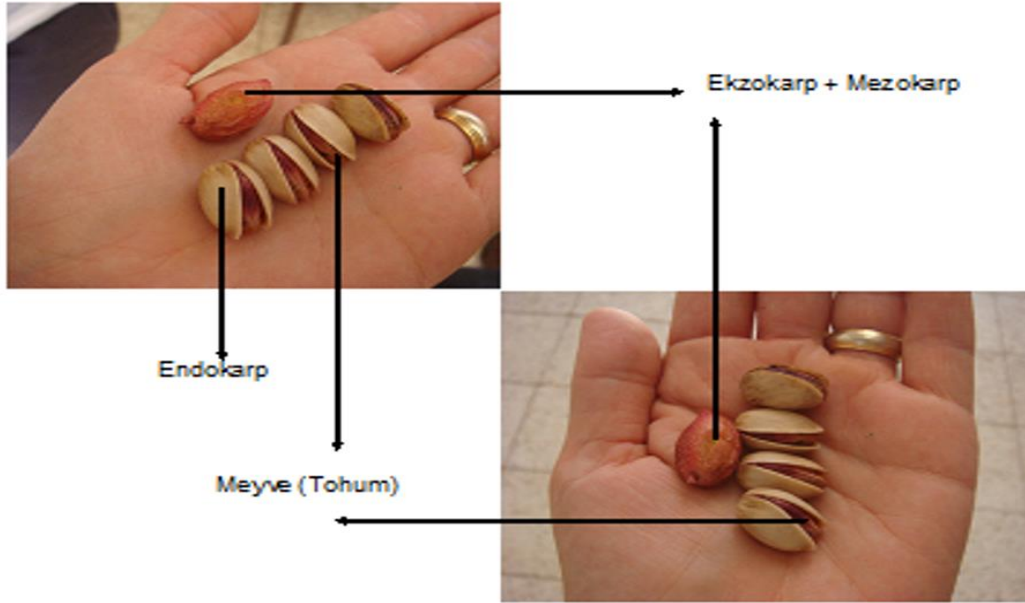
Meyveler yalancı meyvedir. Meyve, yumurtalığı oluşturan karpellerden değil, hypanthium'un (çiçek tablası+erkek ve dişi organların dip kısımları) büyüüp etlenmesiyle meydana gelir. Asıl gerçek meyveyi oluşturacak karpeller ise meyvenin içindeki kıkırdağımsı çekirdek evini oluştururlar.

b) Sert çekirdekli meyve türleri ve çeşitlerin tanıtılması

b) Sert kabuklu meyve türleri ve çeşitlerin tanıtılması

d) Üzümsü meyveler meyve türleri ve çeşitlerin tanıtılması

Gerçek meyve (gerçek üzüm): Meyve eti sulu ve yumuşaktır. Meyve içinde tohum (çekirdek) vardır. (Üzüm, Frenk üzümü)

Toplu meyve (toplu üzüm): Bir çiçeğe ait çok sayıdaki ovaryumlardan oluşan meyvedir. Ufak bir çok üzümün bir meyve eksenine üzerinde toplanmasıyla meydana gelir. (Ahududu, böğürtlen)

Yalancı meyve (yalancı üzüm): Çiçek sapı, çiçek tablası ve çiçek örtüsü gibi çiçeğin diğer organları da yumurtalıkta birleşerek meyveyi oluşturmaktadırlar. Çiçek tabanı etlenerek meyveyi oluşturur ve meyve üzerinde gerçek meyveler bulunur. (Çilek)

e) Turunçgiller meyve türleri ve çeşitlerin tanıtılması

MEYVE TÜRLERİNİN AĞAÇ ŞEKİLLERİNE GÖRE POMOLOJİK GRUPLANDIRILMASI

a) Ağaçlar

Kuvvetli gövdeleri vardır. Dallar gövdeden çıkarak ağacın tacını oluşturur.

Ağaçlar büyüme kuvvetlerine ve yüksekliklerine göre;

- Bodur (60 cm)
- Yarı bodur (Orta boylu) (1-1.5 m)
- Yüksek boylu (1.80 m ve daha yukarısı) ağaçlar olarak gruplandırılır.

b) Çalılar

Kök boğazı veya gövdenin toprağa çok yakın yerinden birbirine denk kuvvette bir çok dal fişkirir. Böylece ağaç çalı şeklini alır. (Ocak şeklinde) (Frenk üzümü, Bektaşi üzümü, Fındık gibi)

c) Yarı çalılar

Kök boğazından fişkiran dallar, çalılardaki kadar uzun ömürlü değildir. Meyve verdikten sonra ikinci yılda boğaz noktasına kadar kurur. (Ahududu, böğürtlen)

d) Kökenler

Daimi organlar toprak yüzeyinden pek az yükselir. (Çilek)

Pazar Şartlarına Göre Meyve Çeşit Grupları:

Standart çeşitler

Yerli çeşitler

Amatör çeşitler

Olgunlaştıkları Döneme Göre Meyve Çeşit Grupları:

Erkenci çeşitler (çok erkenci, erkenci)

Geççi çeşitler (orta geççi, çok geççi)

Mevsimlik çeşitler (erkenci ve geççi çeşitler arasındaki uzun bir süre boyunca olgunlaşanlar)

Değerlendirme Şekillerine Göre Meyve Çeşit Grupları:

Sofralık çeşitler : İrilik, renk, koku, tat bakımından en yüksek kalitede çeşitler.

Kurutmalık çeşitler : Az sulu, fazla şekerli ve posalı, bu nedenle kuru randımanı yüksek olan çeşitler

Şıralık çeşitler : Çok sulu, asit/şeker oranı uygun (çok tatlı olmayıp, bir miktar ekşiliği olan çeşitler)

Konservelik çeşitler : Orta irilikte, düzgün şekilli, meyve eti güzel renkli ve aromalı, pişirilince eti dağılmayan, rengi değişmeyen, şurubu bulandırmayan çeşitler.

MEYVE TÜRLERİNDE GÖZLER VE DAL YAPILARI

Meyve ağaçlarında gözlerin bulunuş şekillerine göre dal yapıları farklılık göstermektedir.

Sert Çekirdekli Meyve Türlerinde Dal Yapıları

Obur dallar: Ağacın yaşlı kısımlarından çıkan, kuvvetli büyüyen, boğum araları uzun, gevşek dokulu çiçek gözü yapmayan dallardır. Budama sırasında çıkarılmalıdır.

Odun dalları: Ağacın iskeletini kuran dallardır. Boğum araları uzun olmakla birlikte obur dallardaki kadar uzun değildir. Üzerlerinde odun gözleri vardır.

İyi Meyve Dalları: Bu dallarda dal boyunca değişik aralıklarla üçer göz vardır. Bu gözlerden ortadaki ince ve sivri olanı odun gözüdür. Diğer iki göz ise çiçek gözüdür. Bu gözler uyandığı zaman her bir göz grubunda hem çiçek hem de sürgün oluşur. Vegetatif ve generatif faaliyet bu dallarda dengeli olduğu için iyi meyve dalı denir.

Kötü Meyve Dalları: Bu dallarda dal boyunca ve değişik aralıklarla birer çiçek gözü vardır. Yalnız tepedeki göz odun gözüdür. Beslenme şartlarının kötü olması nedeniyle bu dallar az meyve verir, meyvenin kalitesi de iyi olmaz.

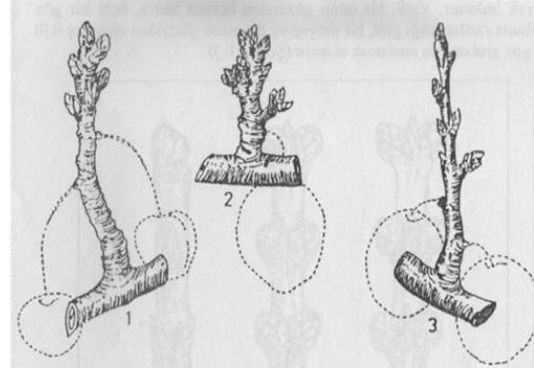
Karışık Meyve Dalları: İyi meyve dalları ile kötü meyve dalları arasındadır. Böyle dallarda üçlü gözler tek tek odun ve meyve gözleri şeklinde yer almaktadır.

Buket Dalları: Odun ve meyve gözlerinin birarada bulunduğu dallardır. Bazı türlerde mayıs buketi olarak da bilinir. Kiraz-vişnede yaygın görülür. Şeftalide bu tip dallara çok rastlanmaz. Daha çok tacın uygun olmayan yerlerinde oluşur.

Kiraz – Vişne

Odun Gözleri: Meyve gözlerine göre daha ince ve küçüktür. Sürgün ucunda veya dalcığın uca yakın kısmında meydana gelir.

Meyve Gözleri: Odun gözlerine göre daha iri ve dolguncadır. Dalcıklarda yan gözler halinde bulunur. Buket dallarında ise ortada bir sürgün gözü bunun etrafında meyve gözleri sıralanır.

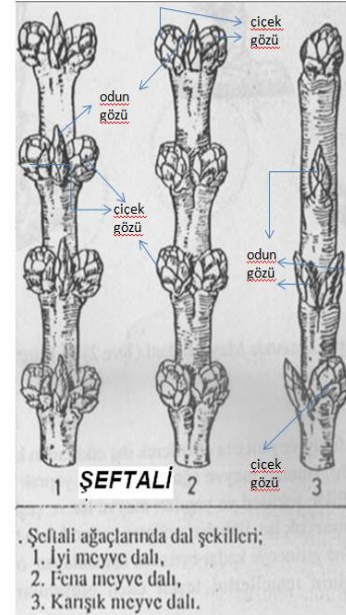

Vişne ağacında mayıs buketi (1 ve 2)

Şeftali

Odun Gözleri: Meyve gözlerine göre daha ince ve küçüktür. Üzerleri bol tüylüdür. Açıldıklarında bunlardan sürgün veya yapraklar meydana gelir.

Meyve Gözleri: İri, uzunca, yuvarlak, dolgun gözlerdir. Üzerleri sık tüylüdür. Genellikle her gözde bir çiçek bulunur. Yaprak yeri bulunmaz. Meyve gözleri tek tek veya bir kaç bir arada bulunur. Meyve gözleri odun gözlerine göre daha erken sürer.

Şeftali ağaçlarında dal şekilleri;
1. İyi meyve dalı,
2. Fena meyve dalı,
3. Karışık meyve dalı.

Yumuşak Çekirdekli Meyve Ağaçlarında Meyve Dalları:

Elma

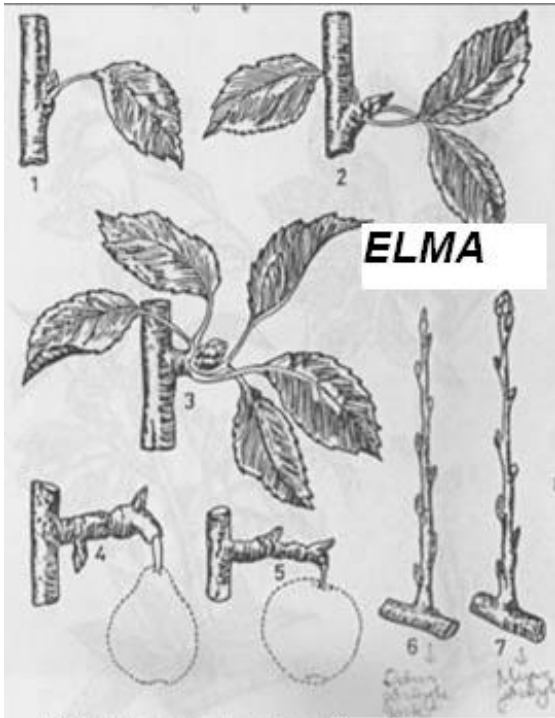
Topuz: Boğum araları birbirine çok yakın olan meyve dalıdır. Boyları 1-2 mm. den 8 cm.e kadar değişebilir. Genellikle odun gözleriyle son bulur. İlk oluştukları yıl içerisinde topuzların üzerinde rozet şeklinde 2-5 adet küçük yaprak vardır. Çeşit özelliğine ve bakım beslemeye bağlı olarak 1-10 yılda meyve gözüne döner.

Lamburt: Topuzların uçlarındaki odun gözünün meyve gözüne dönüşmesiyle oluşur. 2-3 ya da daha yaşlı dallar üzerinde bulunur.

Kese: Yedek besin maddelerinin depo edildikleri dallardır. Topuzların uç kısımlarında oluşur. Üzerinde topuz, lamburt ve kargılar bulunabilir. Meyveler, keseler büyükse büyük, küçükse küçük olur.

Kargı: 5-20 cm. uzunluğundaki meyve dallarıdır. Üzerinde meyve gözü bulunanlar taçlı kargıdır. Kargıların ucunda bazen odun gözlerine bazen de bazı armutlarda dikenlere rastlanabilir. Bunların meyve gözüne dönüşmesi 1-10 yılda olur. Kargıların üzerindeki odun gözleri de zamanla topuz ve lamburtlara dönüşebilir.

Dalcık: Kargı ile odun dalı arasında bir meyve dalıdır, meyve gözü ile sonuçlanır. Budamada zorunluluk olmadıkça dokunulmamalıdır. Meyve ağaçlarının ilk yıllarında taç yapısını oluşturmak için dalcıkların ucundaki meyve gözleri alınmalıdır.

Şekil 18. Elma ağaçlarında değişik meyve dalları:
1- yeni topuz
2- gelişmiş topuz
3- lamburt
4-5- kese ve topuzlar
6- taçsız kargı
7- taçlı kargı

Şekil 19. Armut ağaçlarında değişik meyve dalları:
A. Topuz (1) ve Lamburtlar (2),
B. Lamburt (1),
C. Lamburtla oluşan meyveler,
D. 1. Kargı, 2. Lamburt, 3. Topuz.

KAYNAKLAR / KAYNAK KİTAPLAR

Ağaoğlu Y.S., Çelik H., Çelik M., Fidan Y., Gülşen Y., Günay A., Halloran N., Köksal A.İ., Yanmaz R. 2012. Genel Bahçe Bitkileri. Ankara Üniversitesi Yayınları No:253. Yayın No: 1579, Ders Kitabı: 531. Ankara Üniversitesi Basımevi. 369 s.

Bozcuk S., 2006. Genel Botanik. Hatipoğlu Yayınları:82, Yükseköğretim Dizisi:22, Yayıncı Sertifika No:13777, ISBN 975-7527-61-0. Ankara. 190 s.

Deveci M., 2007. Botanik Ders Notları. Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi. Yayın No:281, Ders Notu No: 86. 141 s.

Hartman H.T., Kester D.E. (Çevirenler: Kaşka N., Yılmaz M.). 1974. Ankara Üniversitesi Basımevi. Bahçe Bitkileri Yetiştirme Tekniği. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:79, Ders Kitapları:2. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kobel F. (Çeviren Özbek S.). 1944. Meyvacılığın Fizyolojik ve Biyolojik Esasları. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi. Neşriyat Müdürlüğü Genel Sayı:607. 251 s.

Özbek S. 1977. Genel Meyvecilik. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:111 Ders Kitabı:6. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara. 386 s.

Tromp J., Webster A.D., Wertheim S.J. 2005. Fundamentals of Temperate Zone Tree Fruit Production. Backhuys Publishers, Leiden. ISBN 90-5782-152-4. 400 p.

Westwood M.N. 1978. Temperate-Zone Pomology. W.H. Freeman and Company. New York. 428 p.